

Asia: VN /5137/2022

Työryhmän lausuntopyyntö valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta sekä valmiuslain yleisistä kehittämistarpeista

Lausunnonantajan lausunto

Huomionne valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta

Satakunnan hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta kommentoida muistiota. Muistioon on koottu hyvin kattavasti poikkeusoloihin varautumisen ohella myös normaaliolojen häiriötilanteiden varautumisen vaatimuksia.

Muistio nostaa yleisosassaan varautumisen tärkeiksi osiksi sekä ajan tasalla olevan riskien arvioinnin että toimivan tilannekuvatoiminnan. On käytännön päivittäistoiminnan näkökulmasta erittäin tärkeää, että poikkeusoloihin varautumisen ohella nämä teemat saavat riittävästi ohjausta ja tarvittaessa sääntelyn, jotta minimitaso esimerkiksi tilannekuvan sisällön osalta saavutetaan. Tilannekuvan kriittisiä muuttujia löytyy hyvinvointialueen tuottamissa palveluissa mm. infraan ja tieto- ja viestiliikennejärjestelmiin liittyen. Näihin toimittajiin ei kuitenkaan kohdistu tilannekuvan molempiin suuntiin kohdentuvaavälittämismuutosta, jolla voitaisiin ennakoida vaikutukset esim. hyvinvointialueen palvelutuotantoon. Todellisuudessa tietojen saaminen sähkö- ja vesiyhtiöiltä on osoittautunut osin hyvin haasteelliseksi.

Muistion mukaan valmiuslakiin on syytä sisällyttää säännös, joka velvoittaa varmistumaan varautumisvelvollisuuden toteutumisesta myös silloin, kun varautumisvelvollinen hankkii tehtäviensä hoitamista tukevia palveluita sopimusperusteisesti yksityisiltä palveluntuottajilta. Tämän kaltaisia sopimusteknisiä kirjauksia oli käytössä koronapandemiaa edeltävänä aikana, mutta pandemia paljasti, että pääsääntöisesti yksityinen sektori ei ollut noudattanut kirjauksia. Ongelmana ei siis niinkään ole julkisen sektorin kyvykyys tai halukkuus sisällyttää näitä asioita sopimuksiin, vaan se että julkinen sektori ei ole valvonut tätä sopimuksen kohdan toteutusta. Tämä tulisi huomioida sääntelyn keinoin.

Sopimustekninen varautumisvelvollisuus tulee jatkossa huomioida sekä yritysten, yhdistysten ja yhteisöjen kohdalla koska järjestöt osallistuvat tukitoimintoina tai palveluntuottajina kriittisiin palvelutuotannon ketjun osiin. Velvoittavuutta pitäisi lisätä lainsäädännön avulla nimenomaan edellä mainituille tahoille, jotta voidaan tosiasiallisesti varmistaa, että toimijat noudattavat heille sopimusteknisesti vastuutettuja varautumisvelvoitteita.

Poikkeusolojen valtakunnallista johtamisjärjestelmää tulee selkeyttää. YTA-valmiuskeskusten roolit kansallisesti tulee selkiyttää ja huomioitava, että hyvinvointialueet ovat yksittäisinä toimijoina itsenäisiä ja niiden alueelliset ja väestöpohjaiset erot ytan sisällä ja kansallisesti voivat olla merkittäviä. Johtamisen vastuut on säädösten avulla selkeytettävä.

Muistion kappaleessa 5. on kirjattu valmiussuunnitelman vähimmäissisällöstä ja korostettu että suunnittelun tulee olla jatkuvaluonteista toimintaa, ei vähimmäisvaatimukset täyttävä asiakirja. Tämä on keskeinen asia ja tämä jatkuvaluonteisuus tulee olla yksi vähimmäisvaatimuksista.

Valmiuslakityöryhmän alustavien ehdotusten kohdassa kolme viitataan julkishallinnon velvollisuuteen huolehtia varautumisesta ostopalvelutilanteissa. Erityisen haasteen asettavat ketjuuntuneet alihankintasopimukset, joiden valvontaa YTA-tasoisesti olisi tärkeää tarkastella.

Valmiuslakityöryhmän alustavien ehdotusten kohdassa 7. nostettu normaaliolojen häiriötilanteisiin varautumista tulee tarkastella toimialakohtaisessa lainsäädännössä.

Infrastruktuuriin kohdistuvat tarkenteet muistiossa ovat tärkeitä ja varautumisveloitteet sähköjakelun osalta erittäin tärkeitä. Varautumisveloitteiden osalta tulisi häiriötilanteita ja poikkeusoloja huomioiden tarkentaa myös ilmoitusvelvollisuutta ajantasaisen tilannekuvan osalta, jotta kriittisten sotekiinteistöjen osalta myös kiinteistön haltijalla olisi oikeus saada ilmoitus sähköjakeluhäiriöstä ja sen ennakoidusta kestosta. Tällä hetkellä tiedon saa sähkönsopimuksen allekirjoittaja, joka on useimmiten esimerkiksi vuokrattujen kaupunkikiinteistöjen osalta tekninen johtaja. Näin ollen ilmoitukset häiriöstä eivät kulje tarkoituksenmukaisesti kiinteistön kriittiselle käyttäjälle (esim. ympärivuorokautinen hoiva-asuminen). Ilmoitukset tulisi ohjata esim. hyvinvointialueen tilannekeskukseen, mikäli sähköyhtiöllä ei ole käytössään Krivat-järjestelmää.

Miten arvioisitte voimassa olevan valmiuslain kokonaisuutta ja toimivuutta? Mitä valmiuslaissa tulisi erityisesti kehittää?

Huoltovarmuuskeskuksen rooli pitää täsmentää säädöksissä, nyt esim. koronassa se oli epäselvä. Huoltovarmuuskeskuksella on keskeinen rooli isossa kokonaisuudessa.

YTA-tasoinen materiaallinen varautuminen tulisi huomioida esim. harvinaisten testi-reagenttien, lääkkeiden, lääkinnällisten laitteiden ja kriittisten tunnistettujen erityistarvikkeiden osalta. Suojavarusteiden ja perushoitotarvikkeiden varautuminen on haaste, koska varastot ovat nykyisin max 1-2kk mittaisia ja koronassa todettiin, että 6kk oli liian lyhyt. Eli kansalliset varastot ja niiden kierrätys on otettava tähän mukaan.

Suojatarvikkeiden ja muiden vastaavien tuotteiden varautumisveloitetta tulisi selkeyttää sillä nykyinen kirjaus on tulkinnanvarainen.

Onko muita näkökulmia, joita edustamanne taho erityisesti toivoisi otettavan huomioon valmiuslain uudistamista koskevassa työssä?

Kansallisesti määritellyt yhteiset valmiuden tasot, sopimuksellisen varautumisen kategoriat ja sotepe-kriittisten toimintojen määrittely toisivat valmiussuunnitteluun toivottua yhtenäistä rakennetta ja mahdollistaisivat poikkeusolojen varautumisen ja valmiussuunnittelun aiempaa yhdenmukaisemmin.

Varautuminen on jatkumo kriisittömästä tilanteesta, normaaliajasta, aina poikkeusoloihin ja puolustustilaan. Valmiuslain uudistamisessa on tärkeää tarkastella minkälaisia lisävaltuuksia poikkeusoloissa olisi tarpeen, jotta tehtäviä ei yritetä hoitaa normaaliolojen toimivaltuuksilla. Normaaliolojen häiriötilanteiden ja poikkeusolojen välillä olevien toimivaltuuksien tarkennus esimerkiksi ns. ennakoivien toimivaltuuksien osalta. Toimivaltuuksien tarkennuksia tarvitaan hallinnonalojen toimivaltuuksien osalta, jotta voidaan ennakoida ja tarvittaessa toimia hallinnonalan toimivaltuuksin.

Varautumisveloitteen tarkennus koulutusten järjestäjien osalta toisi tärkeää lisäresurssia esim. toisen asteen oppilaitosten kapasiteetilla (mm. hoitoluokat, keittiöt, kalusto).

Valmiuslain uudistamistyössä tulisi tarkastella psykososiaalisen tuen kansallista vastuuta poikkeusoloissa suhteessa Sosiaali- ja terveysministeriön 20.12.2012 (STM/77/2013) päätökseen, jossa Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys on nimetty terveydenhuoltolain 38§:ssä tarkoitetuksi valtakunnalliseksi toimijaksi psykososiaalisen tuen palveluissa.

Uudistustyössä tulisi huomioida muistion esiin nostamat haasteet mm. COVID-tilanteen johtovastuiden ja toimivaltojen selkeyttämisen osalta ja keskinäinen työnjako AVI, STM, YTA ja THL välillä tulisi tarkentaa etenkin nyt kun hyvinvointialueet ovat aloittaneet palveluiden järjestämistä vastuuvelvoitteen toimijoina.

Valmiussuunnitelmien käsittely, säilytys ja lähettäminen edellyttää mahdollisuutta luokitella nämä asiakirjat valtionhallinnon asiakirjojen turvallisuusluokittelun mukaisesti. Tällä hetkellä tällaista mahdollisuutta ei ole ja se aiheuttaa erityisesti poikkeusolojen valmiussuunnitelmat hyvin haasteelliseen asemaan. Tämän vuoksi mm. hyvinvointialueet joutuvat suunnitelmien laatijoina ja ylläpitäjinä luomaan itsenäisiä ohjeita mahdollistaakseen turvallisen salassa pidettävän käsittelyn.

Varhila Kirsi
Satakunnan hyvinvointialue

Purola Heidi
Satakunnan hyvinvointialue